

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

ШЕЛЕВЕР НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 342.41 + 342.5

**ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ІМУНІТЕТУ
В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент
Рогач Олександр Янович,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри міжнародного
приватного права, правосуддя та адвокатури

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Майданик Олена Олексіївна,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
Федерації професійних спілок України,
завідувач кафедри теорії, історії держави і права
та конституційно-правових дисциплін

доктор юридичних наук, доцент
Совгіря Ольга Володимирівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри конституційного права

Захист відбудеться «28» березня 2014 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.04 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

Із дисертацією можна ознайомитись в Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий «28» березня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В.Левчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Невід’ємним компонентом права як особливого регулятора суспільних відносин є правові винятки. Специфіка людського суспільства, різні суперечливі інтереси соціальних професійних груп і окремих індивідів об’єктивно допускають можливість відхилення від загальноприйнятих правил, винятків із них.

Однією з таких категорій у праві є «правовий імунітет». Норми, які закріплюють правові імунітети, широко використовуються в різних галузях права, зокрема і в конституційному праві.

Відповідно до ст. 24 Конституції України важливим принципом правової держави є рівність усіх перед законом і судом. Проте Основний Закон передбачає особливу процедуру притягнення до відповідальності визначених ним осіб. Призначенням конституційно-правового імунітету повинен бути підвищений правовий захист у сфері юридичної відповідальності – сфері, де найбільш гостро сприймається будь-яка нерівність, навіть якщо вона базується на законі.

У суспільстві надання імунітетів сприймається як порушення конституційного принципу рівності всіх перед законом і судом, як надання незаконних переваг, які покращують життя певних осіб. Проблема імунітетів у конституційному праві полягає також у необхідності встановлення відповідної межі між конституційно-правовим імунітетом і відповідальністю осіб, що ним володіють, оскільки порушення такої рівноваги неминуче призводить до зловживання правом.

Усе це визначає необхідність аналізу широкого кола питань, пов’язаних із конституційно-правовими імунітетами. При цьому увага акцентуватиметься на дослідженні конституційно-правового імунітету як виду правового імунітету, особливостей його реалізації, вивченні питань зловживання конституційно-правовими імунітетами. На нашу думку, саме цей напрямок дослідження є особливо актуальним, враховуючи існуючі в суспільстві пропозиції щодо позбавлення певних осіб конституційно-правових імунітетів.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження базується на вимогах Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, концепція якої схвалена Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства Ужгородського національного університету на 2008-2015 роки. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX-XXI ст.», яка розробляється науковцями Ужгородського національного університету та зареєстрована у державному реєстрі за № 0198U007793.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є з'ясування правової природи конституційно-правового імунітету, його функцій та класифікаційних характеристик, висвітлення місця і ролі конституційно-правового імунітету в механізмі правового регулювання і системі юридичного інструментарію та понятійному апараті української юридичної науки, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо його вдосконалення.

Мета дослідження зумовила розв'язання таких дослідницьких задач:

- визначити методологію дослідження поняття імунітету в конституційному праві України;
- дослідити генезис та еволюцію категорії «правовий імунітет»;
- проаналізувати і окремо чітко виділити цілі застосування імунітетів;
- з'ясувати функціональне призначення правових імунітетів;
- простежити співвідношення «правового імунітету» та «недоторканності»;
- визначити спільне та відмінне між такими правовими категоріями, як «правовий імунітет», «пільга», «привілей»;
- подати визначення правового імунітету в конституційному праві України та охарактеризувати його види;
- здійснити класифікацію конституційно-правових імунітетів, описати їх основні види;
- показати діалектику взаємозв'язку імунітету з конституційним принципом рівності громадян перед законом і судом;
- розглянути проблеми, які виникають у зв'язку з застосуванням конституційно-правових імунітетів на практиці, визначити критерії їх ефективності і шляхи оптимізації у сучасному українському законодавстві.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з наданням державою конституційно-правових імунітетів відповідним суб'єктам із метою гарантування здійснення їх діяльності.

Предметом дослідження є поняття конституційно-правового імунітету, його історичний розвиток, соціальне значення, особливості видів конституційно-правового імунітету та проблеми, які виникають у зв'язку з їх реалізацією на практиці.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування зумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою формально-юридичного методу досліджено проблеми правового імунітету і такого його різновиду, як конституційно-правовий імунітет. Цей метод допоміг детально розглянути техніко-юридичну та нормативну сторону права. Його сутність полягає у дослідженні джерел права, систематизації норм права, що дає можливість сформулювати визначення правових понять, категорій та дефініцій (підрозділи 2.1, 3.1). Застосування методу системного аналізу дало

можливість провести різницю між такими правовими поняттями, як «імунітет», «пільги», «привілеї», «конституційно-правовий імунітет», а також розкрити характер та особливості їх взаємодії між собою (підрозділ 2.1). Застосування історико-правового методу сприяло аналізу історичних аспектів виникнення, становлення, розвитку вчень про імунітети (підрозділ 1.2), допомогло відчуті ті закономірності та зв'язки, які не можна виявити при розгляді конституційно-правових імунітетів у рамках одного історичного періоду. Крізь призму історичного аспекту розглянуто становлення конституційних норм та інститутів, виявлено їх взаємозв'язок із суспільними процесами та роль у розвитку правової держави в Україні (підрозділи 1.2, 2.1). За допомогою соціологічного методу вивчено ставлення суспільства до надання імунітетів; розкрито виникнення, розвиток і реалізацію правових імунітетів; відображено, наскільки реально і ефективно реалізуються імунітети суб'єктами, яким вони надані (підрозділи 1.2, 2.3, 3.2). За допомогою методу класифікації проведено класифікацію конституційно-правового імунітету (підрозділ 2.2). Використання порівняльно-правового методу дозволило здійснити об'єктивну оцінку місця і ролі досвіду кожної країни у розвитку конституційних положень про правові імунітети (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2).

Науково-теоретичною базою дослідження послужили праці з теорії та історії держави й права, конституційного права, інших галузей юридичної науки, а також філософії і соціології.

Науково-теоретичну основу роботи становлять праці науковців радянського та пострадянського періоду: С.А. Авак'яна, С.С. Алексеєва, М.Й. Байтіна, Д.А. Керімова, І.П. Корякіна, О.Є. Кутафіна, О.В. Малька, В.С. Нерсисянца, М.І. Ропакіна тощо.

Серед сучасних українських дослідників, праці яких безпосередньо використані в дисертаційному дослідженні, слід виділити: М.О. Баймуратова, В.В. Головченка, К.Б. Левченка, В.Ф. Погорілка, О.Я. Рогача, В.В. Сердюка, Ю.А. Середу, С.Г. Серьогіну, В.Л. Федоренка, В.М. Шаповала та інших.

Разом з тим, незважаючи на наявність низки досліджень, чимало питань залишилося поза увагою їхніх авторів або висвітлено недостатньо. Таким чином, проблеми конституційно-правових імунітетів потребують всебічного і глибокого дослідження, залишаючись для української юридичної науки особливо актуальними.

Нормативну основу дослідження склали Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, а також нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств України.

Емпіричну основу дослідження становлять теоретико-правові джерела, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали, які стосуються проблеми конституційно-правових імунітетів.

Проведено дослідження конституційно-правового імунітету як юридичного винятку, що є гарантом діяльності Президента України, народних депутатів, суддів, які виконують важливі для держави і суспільства функції.

Правову базу дослідження склали Конституція України та чинне законодавство України, а також міжнародні документи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації комплексно, із широким використанням категорійного апарату сучасної правової науки здійснено спробу дослідження імунітету як правового виключення в конституційному праві України, обґрунтовано низку концептуальних понять та висновків, а також практичних рекомендацій щодо удосконалення конституційно-правових імунітетів. Результати проведеного дослідження відображені в таких наукових положеннях, які виносяться на захист:

вперше:

- сформульовано визначення конституційно-правового імунітету як самостійного правового інституту, сукупності норм, які звільняють визначених Конституцією та законодавством України суб'єктів від виконання окремих юридичних обов'язків та відповідальності, встановлюють особливі, ускладнені і відмінні від загальних правові процедури притягнення до юридичної відповідальності з метою забезпечення виконання суб'єктами імунітету відповідних державних і суспільних функцій;

- з'ясовано, що, зловживаючи конституційно-правовим імунітетом, особа порушує свободу інших суб'єктів, виявляє неповагу до права, ігнорує загальне призначення права і несумлінно, недобросовісно використовує виняткові правові гарантії, керуючись при цьому егоїстичними, корисливими спонуканнями (намірами);

- доведено, що зловживання конституційно-правовим імунітетом вчиняється в умисній формі та полягає в тому, що право на використання гарантій у сфері здійснення діяльності суб'єктів імунітету та особлива процедура притягнення таких осіб до відповідальності використовується не за призначенням, а перетворюється в засіб досягнення цілей, які не відповідають призначенню права;

- обґрунтовано, що конституційно-правові імунітети не повинні мати абсолютний, безмежний характер. Водночас доведено, що повна ліквідація такого виду конституційно-правового імунітету, як депутатський імунітет, суперечить загальносвітовій практиці. У цьому контексті юридична практика в Україні повинна йти шляхом обмеження депутатського імунітету, з урахуванням принципу *flagrante delicto*, спрощення процедури притягнення депутатів до юридичної відповідальності;

удосконалено:

- історіографію з проблеми правових імунітетів, обґрунтовано положення про те, що імунітет є не абсолютною, а відносною правовою цінністю, яка відповідає потребам суспільного життя і покликана виконувати чітко визначені функції залежно від конкретних історичних умов, рівня розвитку науки й законодавства;

- класифікацію конституційно-правових імунітетів. Доведено, що конституційно-правовим імунітетом, крім Президента України, народних депутатів та суддів, наділений Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

- питання співвідношення правового імунітету з пільгами та привілеями; охарактеризовано та обґрунтовано особливості і відмінності цих правових категорій;

- аргументацію про те, що конституційно-правовий імунітет не є відхиленням від конституційного принципу рівності всіх перед законом і судом;

дістали подальшого розвитку:

- положення про те, що правовий імунітет виникає в умовах розвитку і законодавчого закріплення ідей конституціоналізму й реалізації принципу розподілу влади, відображення якого і є правовий імунітет;

- аргументація щодо заміни терміна «недоторканність» терміном «імунітет», а також закріплення в українському законодавстві ознак правового імунітету окремих категорій осіб: підстави надання правового імунітету; мета надання; межі і порядок позбавлення правового імунітету;

- питання встановлення меж здійснення суб'єктами конституційно-правового імунітету, які розглядаються як різновид правових обмежень. Обґрунтовано, що конституційно-правовий імунітет повинен мати чітке цільове призначення, бути спрямованим на виконання винятково важливих міжнародних, державних і суспільних функцій; сфера застосування конституційно-правового імунітету не повинна бути занадто широкою, щоб не перетворювати відступ від рівності в правило;

- питання змісту функцій правового імунітету, а саме: гарантуючої, стимулюючої та компенсаційної;

- положення про те, що практика позбавлення через суд депутатських повноважень із причин невідповідності результатів голосування є антиконституційною, оскільки у такому випадку втрачаються конституційні гарантії незалежності та недоторканності депутата.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації аргументуються конкретні пропозиції щодо оптимізації і вдосконалення конституційно-правових імунітетів, які можуть бути використані:

- у *нормотворчій діяльності* – у процесі розробки та прийняття відповідних законопроектів, інших нормативно-правових актів, внесення змін і доповнень до чинного законодавства щодо удосконалення правового регулювання такого важливого елемента спеціального статусу визначених законодавством осіб, як імунітет;

- у *науково-дослідній сфері* – при проведенні науково-дослідної роботи аспірантів, викладачів теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права; при підготовці наукових видань, а також для подальшого вивчення проблем правових імунітетів;

- у *навчальному процесі* – для викладання лекцій, проведення практичних і семінарських занять із теорії держави і права, конституційного й адміністративного права.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою. Для аргументації деяких положень залучаються окремі висновки з робіт інших авторів, на які є посилання. Сформульовані основні теоретичні положення, висновки та пропозиції були одержані автором особисто. Опубліковані наукові статті відображають зміст дисертаційної роботи. Особисті теоретичні розробки дисертанта у наукових працях, опублікованих у співавторстві, становлять:

Шелевер Н.В. (у співавт.) Проблеми зловживання правом при використанні народними депутатами України депутатського імунітету // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 2. – С. 21–27. – 20 %.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації висвітлювалися на засіданні VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 17-19 червня 2011 р.); міжнародних науково-практичних конференціях «Сучасне право та законодавство: новий погляд» (м. Запоріжжя, 14 грудня 2011 р.), «Напрями вдосконалення правового регулювання суспільних відносин» (м. Київ, 27-28 грудня 2011 року), «Державно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини: міжнародні стандарти публічного управління та український досвід» (м. Ужгород, 20-21 грудня 2012 року).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображені у 9 наукових працях: 5 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, та в 4 матеріалах і тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура й обсяг дисертаційної роботи.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (169 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 213 сторінок, із них 193 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відзначено ступінь її наукової розробки, вказано на зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано його наукову новизну і практичне значення, розкрито методи дослідження, подано відомості щодо публікацій, представлено огляд використаних джерел, які складають теоретичну основу дисертації і її нормативну базу, наведено відомості про апробацію результатів дослідження.

Розділ 1 «Методологічні та історико-теоретичні підходи стосовно дослідження поняття імунітету в юридичній науці» складається з двох підрозділів і присвячений методології дослідження поняття конституційно-правового імунітету та процесу його становлення.

У *підрозділі 1.1 «Методологія дослідження поняття імунітету в конституційному праві України»* розкрито методологічні засади дослідження. Основними принципами дослідження, які використано у роботі, є принцип об'єктивності, всебічності, системності, комплексності, конкретності, аргументованості та послідовності.

Центральним та ключовим елементом методології правових досліджень імунітету в конституційному праві є методи пізнання. У науці конституційного права застосовуються дослідницькі та інструментальні методи наукових досліджень. Дослідницькі методи спрямовані на аналіз та діагностику системи, а інструментальні – на проектування нових систем, нових підходів. Крім зазначених вище методів, для пізнання структури правового імунітету та її елементів використано формально-юридичний, формально-логічний, метод системного аналізу, історичний, соціологічний, класифікації, порівняльно-правовий, прогностичний тощо.

Всі ці методи є взаємозалежними, взаємопов'язаними і мають свою функціональну цінність. Жоден із них у чистому вигляді не існує. Відбувається діалектичне поєднання усіх методів. Окремі методи на практиці перехрещуються один з одним, причому один іноді виступає в ролі технічного прийому для здійснення іншого. На думку дисертанта, для більшої наукової та практичної цінності необхідне комплексне використання методів.

У *підрозділі 1.2 «Генеза поняття правового імунітету»* розглядаються питання виникнення і еволюції поняття «імунітет», аналізується, який зміст у це поняття вкладали зарубіжні та українські науковці на різних етапах розвитку держави.

Історико-правове дослідження дало змогу зробити висновок, що правовий імунітет зустрічається в ранніх формах права. Він виник на основі розвитку міжнародно-правових контактів, в які спільноти вступали, як правило, ще до виникнення права. Проаналізовано розвиток правового імунітету в Стародавньому Римі (інститут заступництва – патронат) та в Античній Греції (інститут проксенії). Розглянуто теорії екстериторіальності,

представницького характеру, функціональної необхідності. Все це дає підстави стверджувати, що міжнародно-правовий імунітет, зокрема дипломатичний і консульський, є попередниками і прародичами всіх інших, поширених сьогодні імунітетів у внутрішньодержавному праві.

Особливе місце займав імунітет у феодальний період, будучи атрибутом великої феодальної земельної власності і одним із важливих факторів у процесі формування системи зовнішньоекономічного примусу. У зв'язку зі змінами у суспільному житті відбувається трансформація імунітету в інший правовий засіб – він стає інструментом, який звільняє від визначених обов'язків і юридичної відповідальності окремих суб'єктів (дипломатів, консулів, парламентарів та ін.) з метою виконання соціально корисних функцій.

Виникнення депутатського імунітету пов'язане з появою представницьких установ, а також із реалізацією ідеї поділу влади в політико-правовій практиці розвитку і становлення конституціоналізму. Ці ж умови, в принципі, можуть бути покладені в обґрунтування причин виникнення імунітету глави держави.

Проте чітко визначити часові рамки появи того чи іншого виду імунітету досить складно. Це зумовлено, перш за все, існуванням значної кількості різних видів імунітетів, а значить і різними підставами їх появи.

Розділ 2 «Загальна характеристика імунітету в конституційному праві України» об'єднує три підрозділи, у яких розглянуто юридичну природу імунітету, його особливості в конституційному праві, здійснено класифікацію конституційно-правового імунітету, простежено співвідношення цього правового інституту з конституційним принципом рівності.

У підрозділі 2.1 *«Поняття правового імунітету. Імунітет у конституційному праві України»* аналізуються основні риси правового імунітету, його зміст і склад, особливості імунітету в конституційному праві, подається власне визначення конституційно-правового імунітету.

Правовий імунітет є юридичним винятком, який створює спеціальний режим суб'єктові права, наділяючи його додатковими гарантіями при притягненні до юридичної відповідальності чи виконанні визначених обов'язків у зв'язку із здійсненням цим суб'єктом важливих міжнародних, державних і суспільних функцій, що мають значення як для міжнародної спільноти, так і для держави і суспільства в цілому.

Правовий імунітет складається з правової недоторканності, індемнітету (невідповідальності) та імунітету свідка.

Метою імунітету є встановлення додаткових перешкод для притягнення особи до відповідальності та можливості протиправного впливу на неї.

Визначення цілей та функцій імунітету дає змогу ширше вивчити його природу і призначення. Прогаლიною законодавчої техніки є те, що в українських нормативно-правових актах, які встановлюють імунітети

окремим категоріям суб'єктів, відсутні прямі вказівки на цілі надання імунитетів.

Співвідношення категорій «імунитет», «привілей» і «пільга» дає змогу зробити висновок, що ці категорії є винятками із загальних норм, елементами спеціального статусу, засобами доповнення прав і свобод суб'єкта, особливими специфічними можливостями юридичного характеру. Відрізняються вони соціальним призначенням і метою надання, колом осіб, на які поширюються, сферою застосування.

Наводяться аргументи, що свідчать про термінологічну і юридичну відмінність категорій «імунитет» та «недоторканність». Термін «імунитет» у внутрішнє законодавство України ще не введений, замість нього використовується термін «недоторканність». Доцільно було б замінити поняття «недоторканність» на «імунитет», і тоді б це відповідало правилам законодавчої техніки.

Відповідно до Основного Закону України, правовим імунитетом у нашій державі користуються Президент України, народні депутати, судді. Крім того, конституційно-правову природу має імунитет Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Українському законодавцю варто закріпити ознаки правового імунітету окремих категорій осіб: умови надання правового імунітету; мета надання; межі і порядок позбавлення правового імунітету.

Проблема, яка виникає у зв'язку з використанням конституційно-правового імунітету, полягає в тому, що він передбачає звільнення визначеного законом кола суб'єктів права з-під дії загальних правових норм і породжує цим правові і негативні психологічні наслідки. У зв'язку з цим наводяться аргументи, які доводять ефективність його надання визначеному законодавством колу осіб.

Аналіз та узагальнення особливостей імунітету в конституційному праві України дали змогу сформулювати авторське визначення цього інституту.

У підрозділі 2.2 «Класифікація імунитетів у конституційному праві України» розглянуто класифікацію імунитетів на основі характеру і сфери дії, визначення і призначення імунітету в різних галузях права, зроблено класифікацію конституційно-правових імунитетів.

Незважаючи на специфіку розуміння імунітету в різних галузях права, загальним є сприйняття імунітету як своєрідного правового засобу, що регулює різні відносини (міжнародні, державні, суспільні) і знаходить своє вираження у відповідних винятках із чинного законодавства і правовірних винятках, що встановлені спеціальними юридичними нормами.

Залежно від природи функцій, які реалізуються, правові імунітети поділяються на міжнародні, державні та суспільні.

Міжнародні імунітети визнаються всіма державами-членами міжнародного співтовариства. До міжнародних імунитетів традиційно

відносять дипломатичний і консульський імунітети, імунітет міжнародних організацій, імунітет осіб, які користуються міжнародним захистом.

Імунітети поділяються на міждержавні і внутрішньодержавні; за суб'єктами; за галузями права (імунітет у конституційному, кримінальному, міжнародному, цивільному, адміністративному, фінансовому, кримінально-процесуальному, цивільно-процесуальному праві).

Також можна виділити: особисту недоторканність, недоторканність службових і житлових приміщень, недоторканність майна, засобів транспорту і зв'язку, службового листування та інших документів, судово-процесуальний імунітет.

До цієї класифікації належить й імунітет свідка.

У конституційному праві доцільно проводити класифікацію імунітету за такими критеріями, як: суб'єкти, що ним володіють (імунітет депутата, судді, Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини); чисельність осіб, які наділені імунітетом (одноособовий – Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, колективний – депутати Верховної Ради України, судді); за часом (обмежений строком виконання повноважень – депутати Верховної Ради України, судді, Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; не обмежений часом – монархи); за способом набуття імунітету (отримання посади внаслідок виборів – Президент України, депутати Верховної Ради України; у зв'язку із призначенням на посаду – судді, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини).

Така класифікація є новою та сприятиме узагальненню інформації про систему імунітетів у даній галузі права.

У підрозділі 2.3 «Співвідношення правового імунітету з конституційним принципом рівності» імунітет розглядається в контексті питань справедливості і рівності громадян перед законом і судом.

Принцип рівності, як і будь-який інший принцип, є загальним правилом із винятками, які виступають не як винятки з принципів, а як необхідна складова частина його змісту. Конституційно-правовий імунітет, безумовно, є відповідним виключенням із конституційного принципу рівності всіх перед законом і судом. Проте така нерівність, допущена Конституцією України, є необхідною з точки зору захисту інших правових цінностей. Надання імунітетів Президенту України, народним депутатам, суддям, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, які виконують важливі для держави функції, зумовлене тим, що суспільство, ставлячи цим особам і їх професійній діяльності підвищені вимоги, зобов'язане забезпечити їм додаткові засоби правового захисту для ефективного виконання поставлених перед ними завдань, гарантувати правову безпеку і незалежність цих осіб.

Надаються пропозиції щодо обмеження законодавцем конституційно-правового імунітету відповідними межами, а саме: конституційно-правовий

іmunітет повинен мати чітке цільове призначення, він повинен бути спрямований на виконання винятково важливих міжнародних, державних і суспільних функцій; сфера застосування конституційно-правового іmunітету не повинна бути занадто широкою, щоб не перетворювати відступ від рівності в правило.

Розділ 3 «Проблеми реалізації іmunітету в конституційному праві України» складається з двох підрозділів і присвячений питанню зловживання конституційно-правовим іmunітетом та проблемам удосконалення окремих видів конституційно-правових іmunітетів в українському законодавстві.

У підрозділі 3.1 «Зловживання конституційно-правовим іmunітетом» зазначається, що використання конституційно-правового іmunітету часто призводить до зловживання ним. Це становить небезпеку, оскільки суб'єкти, що ним володіють, виконують важливі для держави функції. Можливості, що надаються іmunітетом, стають засобом досягнення конкретних цілей.

Суб'єктами зловживання конституційно-правовим іmunітетом є Президент України, народні депутати, судді, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Правова суть зловживання конституційно-правовим іmunітетом полягає в тому, що право на використання (здійснення) гарантій у сфері здійснення діяльності суб'єктів іmunітету та особлива процедура притягнення таких осіб до відповідальності використовується не за призначенням, а перетворюється в засіб досягнення цілей, які мають дуже далеку причетність до істинного призначення права.

Зловживання конституційно-правовим іmunітетом вчиняється в умисній формі.

Зловживання правом – це соціально-шкідливе явище, яке відображає нігілістичне ставлення особи до права та полягає в намаганні суб'єкта правовідносин створити ілюзію (видимість) правомірного використання права при вчиненні ним умисних діянь, спрямованих на порушення об'єктивних меж здійснення права та внутрішніх (спеціальних) меж зовнішнього розсуду.

Використання депутатами свого іmunітету призводить до непоодиноких випадків зловживання ним.

Зловживання депутатською недоторканністю – це вчинення народним депутатом, усупереч призначенню цієї конституційної гарантії, умисних дій, якими завдається чи створюється реальна загроза заподіяння шкоди суспільству, державі, правам та свободам людини і громадянина.

Депутатський іmunітет є захистом, що гарантується державою народному депутату України, від переслідування правоохоронними органами. Таке переслідування може бути спробою вплинути на волевиявлення депутатом своїх політичних поглядів і переконань. Недоторканність депутата складається з індемнітету (невідповідальності) –

свободи слова та висловлювань – і депутатського імунітету (недоторканності) – свободи від кримінального переслідування.

Питання скасування депутатської недоторканності в Україні є предметом доволі гострих дискусій. Законопроекти з цього питання неодноразово розглядалися Конституційним Судом України на предмет відповідності Конституції України. Остання позиція єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні викладена у Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 80, 105 Основного Закону України) № 2-в/2012 від 27.08.2012 року, відповідно до якого Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб. Тобто дозволив скасування депутатської недоторканності.

Проте в умовах демократії не можна вести мову про зняття недоторканності як такої. Доцільніше говорити про обмеження імунітету і чіткого закріплення цього обмеження в українському законодавстві.

У підрозділі 3.2 «Проблеми удосконалення окремих видів конституційно-правових імунітетів в українському законодавстві» акцентується увага на пропозиціях щодо удосконалення існуючих конституційно-правових імунітетів.

Пропонується реформувати інститут депутатського імунітету, закріпити на законодавчому рівні обмежений характер депутатської недоторканності. Дія імунітету у більшості європейських держав не поширюється на випадки *flagrante delicto*, коли депутата затримано або безпосередньо на місці злочину, або наступного дня після скоєння злочину. Цей принцип доцільно було б закріпити і в статтях 80, 126 Конституції України.

Проблемою в сучасному українському парламентаризмі є гармонізація інституту депутатського імунітету з вимогами Конституції, а також приведення Закону України «Про статус народного депутата України» у відповідність до Конституції України в частині, що стосується обсягу парламентського імунітету, процедури його позбавлення щодо тих депутатів, стосовно яких Верховна Рада України прийняла відповідне рішення.

Зроблено висновок про те, що межі правового імунітету Президента України не закріплені в законодавстві і можуть бути встановлені шляхом доктринального системного тлумачення конституційних норм. Доцільним є поширення принципу невідповідальності на політичну діяльність Президента України. Необхідно прийняти Закон України «Про Президента України» та Закон, який регулюватиме правовий статус экс-президента.

Стосовно суддів, то законодавцю варто передбачити поряд із нормами, які ускладнюють порядок притягнення суддів до відповідальності, також

норми, що гарантують дотримання принципу невідворотності відповідальності. Необхідно обмежити роль парламенту у знятті суддівського імунітету або взагалі позбавити народних депутатів таких повноважень з огляду на значну тривалість та недосконалість цієї процедури; створити дисциплінарний суд та вдосконалити систему дисциплінарної відповідальності суддів; закріпити у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» положення про відповідальність судді у порядку регресу перед державою за збиток, заподіяний при здійсненні правосуддя.

Запропоновані зміни, які полегшать і спростять процедуру притягнення судді до кримінальної відповідальності без згоди Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження характеризується новизною поставленої проблеми, у ньому розглянуто методологію дослідження та історичний розвиток конституційно-правового імунітету, подано загальну характеристику імунітету в конституційному праві України та досліджено особливості його реалізації на практиці. Шляхом аналізу норм чинного законодавства та міжнародних норм надано пропозиції щодо вдосконалення конституційно-правових імунітетів. Все це сприяло формулюванню висновків, які наводяться нижче.

Конституційно-правовий імунітет є видом правового імунітету. Він покликаний забезпечувати правовий захист певному колу державних діячів із метою виконання ними важливих для країни завдань.

Проблема конституційно-правових імунітетів, передусім депутатів, суддів, Президента України, на сьогоднішній день зберігає політичну значущість і залишає простір для різних спекуляцій. З одного боку, це ускладнює об'єктивне наукове вивчення юридичної природи даних явищ, а з іншого – збільшує потреби у таких дослідженнях, оскільки саме юридична сторона справи повинна мати при розгляді цих проблем першочергове значення.

Проте, на нашу думку, особам, які виконують важливі для держави функції, необхідний і підвищений захист з її боку. Встановлення конституційно-правових імунітетів для представників державної влади спрямоване на благо всього суспільства і держави.

Вперше, комплексно досліджуючи питання конституційно-правових імунітетів, дисертант дійшов висновків, що:

1. Центральним та ключовим елементом методології правових досліджень імунітету в конституційному праві є методи пізнання. Застосовувалися дослідницькі та інструментальні методи наукових досліджень, а також формально-юридичний, формально-логічний, метод системного аналізу, історичний, соціологічний, класифікації, порівняльно-правовий, прогностичний, діалектико-матеріалістичний та метод абстрагування. Використані такі загальнонаукові методи, як спостереження, логічний метод, аналіз, синтез, сходження від абстрактного до конкретного.

Проте жоден із цих методів не існує в чистому вигляді. На практиці деякі перетинаються один з одним, тому для досягнення найкращих результатів необхідне їх комплексне використання.

2. Проведення історико-правового дослідження правового імунітету дає підстави стверджувати, що імунітет зустрічається в ранніх формах права, виникає в умовах розвитку і законодавчого закріплення ідей конституціоналізму й реалізації принципу розподілу влади, його розвиток проходив паралельно у внутрішньодержавних і міжнародних відносинах. Імунітет виник на основі розвитку міжнародно-правових контактів, в які спільноти вступали, як правило, ще до виникнення права. Першою історичною формою імунітету був дипломатичний імунітет. Міжнародно-правовий імунітет був генетичним прародичем усіх різновидів правового імунітету, які поширені у внутрішньодержавному праві.

Виникнення такого правового інституту, як депутатський імунітет, історично пов'язане з появою представницьких установ (у сучасному значенні цього слова), а також із реалізацією ідеї поділу влади в політико-правовій практиці розвитку і становлення конституціоналізму. Ці ж умови, в принципі, можуть бути покладені в обґрунтування причин виникнення імунітету глави держави.

3. На підставі теоретико-правового аналізу поняття «правовий імунітет» встановлено, що він є правовим засобом, який регулює різні суспільні відносини і знаходить своє безпосереднє вираження у відповідних винятках із чинного закону і правомірних виключеннях, що встановлені спеціальними юридичними нормами. Імунітету притаманні свої особливі ознаки, і тому його можна назвати окремою правовою категорією, що має специфічну юридичну природу та містить такі елементи, як правова недоторканність, індемнітет (невідповідальність), імунітет свідка.

Імунітет у будь-якій своїй формі є не абсолютною, а відносною правовою цінністю, що відповідає певним потребам суспільного життя і покликана здійснювати конкретно визначені функції залежно від конкретних історичних умов.

4. Конституційно-правовий імунітет має чітке цільове значення. Його первинним призначенням є забезпечення виконання міждержавних, державних і суспільних функцій, службових офіційних обов'язків.

До функцій імунітету належать гарантійна, стимулююча, компенсуюча.

Імунітет формує позитивну правову мотивацію поведінки суб'єкта, що направлена на загальне благо. Наявність мотиву, прагнення одержати додаткові права чи звільнення від обов'язків дозволяє спрямовувати поведінку особи у відповідне для держави русло.

5. На основі дослідження правового імунітету та суміжних із ним категорій, таких як «пільга» і «привілей», виділено загальні ознаки з іншими засобами правової нерівності (правостимулюючий характер; гарантія соціально корисної діяльності; правомірний виняток, встановлений у

спеціальних юридичних нормах; форма прояву диференціації юридичного впорядкування соціальних зв'язків та відмінні ознаки (функції і мета надання імунітету; коло осіб, на яких поширюється імунітет; безпосередній зв'язок із процесом реалізації юридичної відповідальності; сфера застосування правового імунітету; «негативність» імунітету як специфічний спосіб досягнення цілі правового імунітету; функції правового імунітету в системі правової нерівності; строк надання правових імунітетів), які свідчать про самостійність природи імунітету і дають змогу виділити його в окрему правову категорію.

Взаємодія імунітету, привілеїв і пільг полягає в тому, що всі ці категорії спрямовані на максимально повне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, реалізацію їх законних інтересів і стимулювання правомірної поведінки.

6. Співвідношення понять «правовий імунітет» та «недоторканність» дає змогу стверджувати, що права недоторканність лише один, але дуже важливий елемент імунітету і співвідноситься з ним як одиничне із загальним. Український законодавець використовує термін «недоторканність» для позначення інституту правового імунітету. Проте, на нашу думку, доцільно було б замінити поняття «недоторканність» на «імунітет», що відповідало б правилам законодавчої техніки.

7. Конституційно-правовий імунітет – це самостійний правовий інститут, сукупність норм, які звільняють визначених Конституцією та законодавством України суб'єктів від виконання окремих юридичних обов'язків та відповідальності, встановлюють особливі, ускладнені і відмінні від загальних правові процедури притягнення до юридичної відповідальності з метою забезпечення виконання суб'єктами імунітету відповідних державних і суспільних функцій. Цей вид імунітету має більший, порівняно з галузевими, обсяг змісту поняття «імунітет», який містить два елементи – невідповідальність і недоторканність. Конституційно-правовий імунітет повинен забезпечувати підвищений захист вищих посадових осіб і членів вищих органів державної влади при виконанні ними своїх функцій; сфера застосування конституційно-правового імунітету не повинна бути занадто широкою, щоб не перетворювати відступ від рівності в правило.

8. Конституційно-правовим імунітетом наділені Президент України, народні депутати та судді. Окрім цих осіб, конституційно-правову природу має імунітет Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Українському законодавцю варто б закріпити ознаки правового імунітету окремих категорій осіб: підстави надання правового імунітету; мета надання; межі і порядок позбавлення правового імунітету.

Запропоновано власну класифікацію імунітетів у конституційному праві за такими ознаками: суб'єкти, що ним володіють (імунітет депутата, судді, Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини); чисельність осіб, які наділені імунітетом (одноособовий –

Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, колективний – депутати Верховної Ради України, судді); за часом (обмежений строком виконання повноважень – депутати Верховної Ради України, судді, Президент України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; не обмежений часом – монархи); за способом набуття імунітету (отримання посади внаслідок виборів – Президент України, депутати Верховної Ради України; у зв'язку із призначенням на посаду – судді, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини).

9. Розглянувши співвідношення імунітету з принципом рівності перед законом і судом, дисертант робить висновок про те, що, закріплюючи імунітети в конституційному праві, законодавець не закладає в них ніякої дискримінаційної функції. Імунітети, як норми-виключення із загальних правил, передбачені Конституцією України та міжнародним законодавством. Правовий імунітет не можна розглядати як засіб, що створює особливу групу «недоторканих». Це не є порушенням принципу рівності всіх перед законом і судом. Завданням імунітету в конституційному праві України є забезпечення виконання суб'єктом своїх функцій, що мають велике значення для суспільства в цілому, приносять користь йому. Обсяг конституційно-правового імунітету, який надається відповідним особам, повинен відповідати ролі цих осіб у житті держави і суспільства і не повинен перетворюватися із засобу підвищеного правового захисту в особистий привілей. Отже, цього загального формального критерію достатньо для того, щоб законодавчо встановити міру недоторканості і невідповідальності осіб, які виконують державні функції.

Актуальною проблемою сьогодення є те, що в суспільстві конституційно-правовий імунітет розглядається як надання незаконних благ конкретним особам. Дисертант доводить, що даний правовий інститут не є перешкодою для притягнення до відповідальності і не порушує принцип невідворотності настання юридичної відповідальності. Практично щодо кожної категорії суб'єктів, які володіють конституційно-правовим імунітетом, встановлений нормативний механізм, який регулює порядок його позбавлення або обмеження.

Проблема визначення критеріїв доцільності встановлення конституційно-правового імунітету може визначатися як проблема визначення меж між необхідністю захисту визначених осіб і забезпечення принципу рівності перед законом і судом. Імунітети з оптимальними межами є тими видами правових імунітетів, які поширюють принцип невідповідальності на вузьке коло дій особи, забезпечуючи її захист в основному за допомогою принципу недоторканості.

10. Використання суб'єктивних прав призводить до зловживання правом, під яким розуміють соціально-шкідливе явище, що відображає нігілістичне ставлення особи до права та полягає в намаганні суб'єкта правовідносин створити ілюзію (видимість) правомірного використання

права при вчиненні ним умисних діянь, спрямованих на порушення об'єктивних меж здійснення права та внутрішніх (спеціальних) меж зовнішнього розсуду.

Правова суть зловживання конституційно-правовим імунітетом полягає в тому, що право на використання (здійснення) гарантій у сфері здійснення діяльності суб'єктів імунітету та особлива процедура притягнення таких осіб до відповідальності використовується не за призначенням, а перетворюється в засіб досягнення цілей, що мають дуже далеку причетність до істинного призначення права. Зловживання конституційно-правовим імунітетом вчиняється в умисній формі.

11. Імунітет депутата за своєю природою є привілеєм, проте він не гарантує повного звільнення депутата від відповідальності за скоєні ним правопорушення. Основною метою цього інституту є створення належних умов для ефективного здійснення законодавчих функцій як окремим депутатом, так і парламентом у цілому.

Сьогодні в Україні дискутується питання про доцільність скасування депутатського імунітету. Вважаємо, що доречно вести мову лише про конкретизацію змісту імунітету народних депутатів України, а не про ліквідацію відповідного інституту взагалі. Необхідно обмежити депутатський імунітет з урахуванням принципу *flagrante delicto* та спростити процедуру притягнення народних депутатів України до відповідальності.

Великий обсяг повноважень глави держави, обрання його лише народом свідчить, з одного боку, про необхідність встановлення процедур відповідальності Президента України, а з іншого – надання главі держави відповідних гарантій, які передбачають обмежені підстави відповідальності і ускладнені процедури притягнення до відповідальності.

Необхідним кроком законодавця є прийняття Закону України «Про Президента України» та законодавче регулювання статусу экс-Президента України.

На підставі проведеного дослідження суддівського імунітету можна стверджувати, що недоторканність судді – це сукупність захисних механізмів, що втілюються у цілій структурі імунітетів суддів. Їх основними елементами є індемнітет, матеріально-правовий та процесуальний імунітет.

Пропонуються поряд із нормами, що ускладнюють порядок притягнення суддів до відповідальності, також норми, що гарантують дотримання принципу невідворотності відповідальності.

На основі проведених досліджень пропонуємо спростити процедуру притягнення суддів до відповідальності.

12. З метою удосконалення українського законодавства в сфері конституційно-правових імунітетів вважаємо за необхідне:

- встановити чіткі межі між необхідністю захисту особи, що виконує важливі для держави і суспільства функції, і недопущенням безкарності цієї особи у випадку здійснення нею правопорушень;

- регулювати обсяг конституційно-правового імунітету, що надається визначеним особам, відповідно до ролі цих осіб у житті держави і суспільства, не перетворюючи даний правовий засіб в особисті привілеї;
- конкретизувати зміст імунітету народних депутатів України, Президента України та суддів, визначити чіткі межі їх недоторканності;
- спростити механізм притягнення осіб, які користуються конституційно-правовим імунітетом, до відповідальності з урахуванням принципу рівності всіх перед законом і судом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті:

1. Шелевер Н. В. Поняття правового імунітету як загальноправової категорії / Н. В. Шелевер // Науковий вісник Ужгородського національного університету (серія право). – 2010. – № 13. Ч. 1. – С. 86 – 90.
2. Шелевер Н. В. Поняття та ознаки суддівського імунітету в Україні / Н. В. Шелевер // Науковий вісник Ужгородського національного університету (серія право). – 2010. – № 14. Ч. 1. – С. 194 – 196.
3. Шелевер Н. В. Імунітет суддів та їх відповідальність / Н. В. Шелевер // Науковий вісник Ужгородського національного університету (серія право). – 2011. – № 15. Ч. 1. – С. 79 – 83.
4. Шелевер Н. В. Співвідношення правових категорій: «імунітет» та «недоторканність» / Н. В. Шелевер // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 779–784 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12snvitn.pdf>
5. Шелевер Н. В. Соотношение правового иммунитета с льготами и привилегиями по законодательству Украины / Н. В. Шелевер // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2013. – № 6 (84). – С. 61–64.
6. Рогач О. Я., Шелевер Н. В. Проблеми зловживання правом при використанні народними депутатами України депутатського імунітету / О. Я. Рогач, Н. В. Шелевер // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 2. – С. 21 – 27.

Тези наукових доповідей:

7. Шелевер Н. В. Проблеми правового імунітету суддів в Україні / Н. В. Шелевер // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 17 – 19 червня 2011 р. / уклад. : З. В. Журавська, Т. Д. Климчук, Н. М. Коритнюк, С. С. Савич. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2011. – С. 155 – 157.
8. Шелевер Н. В. Імунітет народного депутата України / Н. В. Шелевер // Сучасне право та законодавство: новий погляд : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 14 грудня 2011 року. – Запоріжжя: у 2-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. – Ч.1. – С. 48 – 49.

9. Шелевер Н. В. Проблеми удосконалення імунітетів в українському законодавстві / Н. В. Шелевер // Напрями вдосконалення правового регулювання суспільних відносин : Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 27-28 грудня 2011 року. – Київ: у 2-х томах. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2011. – Т. 1. – С. 36 – 38.

10. Шелевер Н. В. Юридичні властивості, зміст та основні елементи імунітету Президента України / Н. В. Шелевер // «Державно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини: міжнародні стандарти публічного управління та український досвід»: Міжнародна науково-практична конференція, м. Ужгород, 20-21 грудня 2012 року. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – С. 124 – 129.

АНОТАЦІЯ

Шелевер Н. В. Поняття та види імунітету в конституційному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2013.

Дисертація присвячена дослідженню правової природи конституційно-правового імунітету як виду правового імунітету, історії його становлення, методології дослідження даних питань. Особлива увага зосереджена на висвітленні особливостей реалізації конституційно-правового імунітету, вивченні питань зловживання конституційно-правовими імунітетами. Здійснено аналіз функцій та класифікаційних характеристик конституційно-правового імунітету, а також запропоновані науково обгрунтовані рекомендації щодо його вдосконалення.

Ключові слова: правовий імунітет, недоторканність, індемнітет, конституційно-правовий імунітет, привілеї, пільги, конституційний принцип рівності, зловживання конституційно-правовим імунітетом.

АННОТАЦИЯ

Шелевер Н. В. Понятие и виды иммунитета в конституционном праве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2013.

Диссертация посвящена изучению конституционно-правового иммунитета как вида правового иммунитета, истории его становления, методологии исследования данных вопросов.

Проведен сравнительный анализ правового иммунитета со льготами и привилегиями. Выделены общие и отличные черты между этими правовыми

категориями, сделан вывод, что правовой иммунитет является самостоятельным институтом в системе правового неравенства.

Исследовано такие правовые категории, как «иммунитет» и «неприкосновенность». Неприкосновенность является составляющей иммунитета и соотносится с ним, как единичное с общим.

Диссертантом сделан вывод о том, что конституционно-правовой иммунитет не является отклонением от конституционного принципа равенства всех перед законом и судом, поскольку целью данного института является обеспечение выполнения соответствующими субъектами важных для государства функций.

Диссертантом сформулировано определение конституционно-правового иммунитета и проведена его классификация.

Особое внимание в диссертации уделено природе депутатского иммунитета, его содержанию и основным элементам, исследуются юридические свойства неприкосновенности и анализируется понятие злоупотребления депутатской неприкосновенностью.

На основании анализа действующего законодательства Украины предлагаются относительно усовершенствования иммунитета Президента Украины и судей. Акцентируется внимание на необходимости реформирования системы иммунитетов высших должностных лиц Украины в соответствии с международными стандартами.

Ключевые слова: правовой иммунитет, неприкосновенность, индемнитет, конституционно-правовой иммунитет, привилегии, льготы, конституционный принцип равенства, злоупотребление конституционно-правовым иммунитетом.

SUMMARY

Shelever N. V. The concept of immunity and its types in the constitutional law of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of sciences, specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – Kyiv National University of Taras Shevchenko, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2013.

The thesis deals with the legal nature of the constitutional and legal immunity as a form of legal immunity, the history of its formation, and the research methodology of these issues. Particular attention is focused on highlighting features of the constitutional and legal immunity, and the study of questions on abuse of constitutional and legal immunity. Implemented the analysis of functions and characteristics of classification of constitutional and legal immunity, and proposed evidence-based recommendations for its improvement.

Key words: legal immunity, immunity, indemnity, constitutional and legal immunity, privileges, exemptions, the constitutional principle of equality, abuse of constitutional and legal immunity.